

NÁZVOSLOVNÉ INFORMÁCIE

č.35

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

NÁZVOSLOVNÉ INFORMÁCIE

Bratislava 2004

ISSN 1335-0528

O B S A H

	strana
INFORMATÍVNA ČASŤ	
Medzinárodné aktivity.....	5
Otázka používania exoným na rokovaníach OSN.....	5
Rezolúcie OSN o exonymách.....	5
Príspevky členov pracovnej skupiny UNGEGN pre exonymá	
k diskusii o exonymách.....	9
P. Woodman, Definície endonyma a exonyma.....	9
P. Woodman, Exonymá a UNGEGN: nešťastná história.....	14
P. Jordan, Kritériá na používanie exoným.....	16
P. Päl, Endonymá/exonymá a systémy písania.....	20
M. Harvalík, Endonymá vs. exonymá – lingvistický pohľad	
na určovanie hraníc medzi nimi.....	21
P. Woodman, Exonymá: štruktúrna klasifikácia a nový prístup.....	22
M. Orožen Adamič, Zaobchádzanie s geografickými názvami	
vo viacjazyčných oblastiach.....	27
P. Boháč, Miznutie exoným.....	29
D. Kladnik, Typy exoným v slovinskom jazyku.....	31

INFORMATÍVNA ČASŤ

MEDZINÁRODNÉ AKTIVITY

Otázka používania exoným na rokovaníach OSN

V posledných rokoch sa na rokovaníach konferencií OSN o štandardizácii geografického názvoslovia, Skupiny expertov OSN pre geografické názvoslovie (UNGEGN) a lingvisticko-geografických skupín často diskutuje o otázke používania exoným v kartografických dielach, publikáciách a médiách. Preto sa roku 2002 vytvorila pri Skupine expertov OSN pre geografické názvoslovie pracovná skupina pre exonymá, ktorej cieľom je vytvorenie návodu na tvorbu zoznamov exoným, vypracovanie všeobecne platnej inštrukcie na používanie exoným, vytvorenie jednoznačných definícií pojmov týkajúcich sa exoným a prehodnotenie doterajších rezolúcií OSN o exonymách.

Pracovná skupina zasadala roku 2002, 2003 a 2004. Výsledkom jej rokovaní sú štúdie týkajúce sa rôznych aspektov exoným, rozhodnutie o zostavení publikácie o exonymách a tiež vytvorenie internetovej stránky pracovnej skupiny s adresou: www.zrc-sazu.si/wge.

Činnosť pracovnej skupiny sa odvíja od platných rezolúcií OSN o exonymách, ktoré zverejňujeme spolu s príspevkami členov pracovnej skupiny k tejto téme.

Rezolúcie OSN o exonymách

II/28 Zoznam exoným (vžitá názvy, tradičné názvy)

Konferencia

vyjadrila želanie uľahčiť medzinárodnú štandardizáciu geografického názvoslovia, uznala, že určité exonymá (vžitá názvy, tradičné názvy) tvoria živú a vitálnu súčasť jazyka, uznala ďalej, že určité exonymá (vžitá názvy, tradičné názvy) zostávajú súčasťou jazyka aj vtedy, keď sú už menej potrebné, odporúča, aby národné názvoslovné autority pripravili zoznamy aktuálne používaných exoným, posúdili ich z hľadiska možného vyradenia a zverejnili výsledky.

II/29 Exonymá

I

Konferencia

uznala, že je žiaduce obmedziť používanie exoným,
odporúča, aby sa v rámci medzinárodnej štandardizácie geografického názvoslovia používanie exoným, ktoré označujú geografické entity patriace do jediného štátu čo najväčšmi a čo najrýchlejšie zredukovalo.

II

Konferencia

uznala, že exonymá strácajú svoje opodstatnenie dokonca aj v národnom používaní,
1. odporúča, aby sa v publikáciách zameraných len na národné používanie uvažovalo o redukcii exoným;
2. ďalej odporúča, aby sa, v prípade zachovania exoným, podľa možnosti uviedli aj miestne oficiálne podoby.

II/35 Predbežné zoznamy štandardizovaných názvov

Konferencia

uznala, že definitívne vydanie úplného národného toponymického slovníka nemusí byť v niektorých krajinách ihneď možné,

ďalej uznala, že je potrebné mať k dispozícii základnú zásobu štandardizovaného názvoslovia dostupného pre medzinárodné používanie,

zvážila živý záujem viacerých krajín o zrušenie exoným a používanie národne štandardizovaných názvov a v záujme urýchlenia tohto procesu:

1. odporúča, aby boli krajiny v medziobdobí vyzvané publikovať v prijateľnom čase stručné zoznamy ich názvov geografických entít, vrátane administratívneho delenia;
2. ďalej odporúča, aby podľa možnosti v prípadoch, kde sú tieto názvy oficiálne písané v nelatinkovom písme, pre ktoré bol na 1. alebo 2. konferencii OSN o štandardizácii geografického názvoslovia dohodnutý latinizačný systém, boli do zoznamov v súlade so schválenými systémami zahrnuté aj latinizované názvy.

III/18 Štúdium exoným

Konferencia

konštatovala, že v zmysle rezolúcie 28 druhej konferencie OSN o štandardizácii geografického názvoslovia bol urobený pokrok v otázke exoným a mnohé štáty určili, spracovali alebo pripravujú zoznamy svojich bežne používaných exoným, zistila, že napriek tomu pokrok nebol zaznamenaný rovnako vo všetkých štátoch, uznala, že rôzne typy jazykov a rôzne lingvistické kategórie si vyžadujú samostatný prístup k redukcii exoným,

- a) odporúča, aby krajiny, ktorých sa to týka, pokračovali v práci na príprave predbežných zoznamov exoným a vytriedili tie, ktoré majú byť ako prvé vyradené,
- b) ďalej odporúča, aby skupina expertov napomáhala výmene informácií medzi krajinami, ktoré sa zaujímajú o výsledky štúdií rôznych kategórií exoným.

III/19 Zoznamy exoným

Konferencia

konštatovala, že rezolúcia 28 druhej konferencie požaduje od každej krajiny, aby pripravila zoznam bežne používaných exoným, zaznamenala, že definíciu slova „exonymum“ uvedenú v dokumente E/CONF.69/L.1 vypracovala táto konferencia, zároveň konštatovala, že plnenie rezolúcie 28 v jej súčasnej podobe vyústi do veľkého množstva zoznamov nezaručenej kvality, odporúča, aby zoznamy, týkajúce sa rezolúcie 28 neobsahovali tieto kategórie exoným: exonymá, ktoré sa líšia od úradných názvov len vynechaním, pridaním alebo rôznymi podobami diakritických znamienok alebo členov; exonymá, ktoré sa líšia od úradných názvov skloňovaním alebo odvođením; exonymá, ktoré sa vytvorili prekladom.

IV/20 Redukcia exoným

Konferencia

zaznamenala, že v súlade s rezolúciami 18 a 19 tretej konferencie OSN o štandardizácii geografického názvoslovia sa urobil ďalší pokrok pri znižovaní počtu používaných exoným a mnohé štáty pripravili zoznamy svojich vlastných exoným, konštatovala, že redukcia exoným sa neuskutočnila vo všetkých krajinách s rovnakou intenzitou,

dalej konštatovala, že metódy a princípy zamerané na zníženie počtu používaných exoným by sa mali sústavne revidovať s cieľom rýchleho uskutočnenia rezolúcie. Ale chápe, že nie všetky krajiny môžu riadiť obsah máp a atlasov, ktoré sa na ich území vydávajú, odporúča, aby sa exonymá, ktoré vyvolávajú medzinárodné problémy, používali veľmi opatrne a spolu s národne uznaným štandardizovaným názvom.

V/13 Priorita národných oficiálnych podôb geografického názvoslovía

Konferencia

pripomenula rezolúciu 28 druhej konferencie OSN o štandardizácii geografického názvoslovía a rezolúciu 20 štvrtej konferencie OSN o štandardizácii geografického názvoslovía,

vzala na vedomie, že sa pokročilo pri redukovaní používania exoným v kartografii a príbuzných odboroch,

zaznamenala, že redukcia používania exoným sa uskutočňuje v rôznych krajinách rôznym tempom,

vzhľadom na to, že nielen názvoslovné inštitúcie, ale aj mnohé štátne a súkromné organizácie zohrávajú významnú a efektívnu úlohu pri rozširovaní zahraničných miestnych názvov,

1. odporúča ďalšie zníženie používania exoným;
2. odporúča, aby jednotlivé krajiny zintenzívnili svoje úsilie a presvedčili štátne a súkromné organizácie, ako napr. vzdelávacie inštitúcie, dopravné spoločnosti a médiá, aby zredukovali používanie exoným alebo aspoň zvýšili používanie geografického názvoslovía v miestnej štandardizovanej podobe (t. j. endoným);
3. odporúča tiež, aby tam, kde sa exonymá používajú v publikáciách, mapách a iných dokumentoch, mali prioritu národné oficiálne názvy.

VIII/4. Pracovná skupina Skupiny expertov OSN pre geografické názvoslovie (UNGEGN) pre exonymá

Konferencia:

pripomenula rezolúcie 28, 29, 31 a 38 druhej konferencie OSN o štandardizácii geografického názvoslovía, rezolúcie 18 a 19 tretej konferencie, rezolúciu 20 štvrtej konferencie a rezolúciu 13 piatej konferencie ako aj rezolúcie 4 a 10 prvej konferencie,

rezolúciu 35 druhej konferencie, rezolúciu 7 tretej konferencie a rezolúciu 4 štvrtej konferencie,

vzala na vedomie, že napriek spoločnému cieľu obmedzovať používanie exoným, sa v niektorých štátoch zaznamenala tendencia nárastu ich počtu,

uznala, že opatrenia ako kategorizácia používaných exoným, publikácia príručiek na výslovnosť endoným a tvorba toponymických návodov, ktoré zabezpečia politicky citlivé používanie exoným, môžu pomôcť pri redukcii počtu exoným,

odporúča vytvoriť pracovnú skupinu UNGEGN pre exonymá s cieľom pripraviť kritériá na používanie exoným.

Príspevky členov pracovnej skupiny UNGEGN pre exonymá k diskusii o exonymách

Definície endonyma a exonyma

Paul Woodman

V súčasnej terminológii UNGEGN sa vyskytuje prekrytie, vďaka ktorému určité toponymá môžu byť zároveň endonymom aj exonymom. Odporúča sa, aby nová pracovná skupina pre exonymá hľadala spôsob, ako toto prekrytie odstrániť.

Toponymický inštinkt a skúsenosť naznačujú, že termíny endonymum a exonymum by sa vôbec nemali prekrývať. Väčšinou je veľmi nepravdepodobné, že jeden geografický názov bude patriť do oboch kategórií. Endonymum je v podstate názov vytvorený znútra; exonymum názov vypožičaný zvonka. Súčasnú definíciu týchto dvoch termínov tak, ako sa uvádzajú v *Slovníku toponymických termínov OSN používaných pri štandardizácii geografického názvoslovía – United Nations Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names (Slovník)*, ponechávajú prekrytie, ktorým jedno toponymum skutočne môže patriť do oboch kategórií.

Definície podľa *Slovníka*:

endonymum – názov geografického objektu, v jednom z jazykov používaných na území, kde sa tento objekt nachádza,

exonymum – názov, používaný v určitom jazyku pre geografický objekt, nachádzajúci sa mimo územia, kde tento jazyk má úradné postavenie, a jeho podoba sa líši od názvu používaného v úradnom jazyku alebo jazykoch územia, kde sa tento geografický objekt nachádza.

Definícia endonyma je základná a obširná. Zahŕňa názov každého daného geografického objektu v toľkých jazykoch, koľkými sa hovorí v blízkom okolí tohto objektu.

Čo je veľmi dôležité, definícia nešpecifikuje, že na to, aby toponym mohlo byť endonymom, musí mať niektorý z týchto jazykov úradné postavenie. Absencia slova „úradný“ v definícii jednoduchého endonyma je zámerná, pretože *Slovník* obsahuje aj osobitné heslo, určené na pokrytie endoným, ktoré sú úradné:

endonymum, štandardizované – endonymum schválené názvoslovnou autoritou.

Naproti tomu definícia exonyma v *Slovníku* zahŕňa názov (názvy) geografických objektov v každom inom jazyku okrem tých jazykov, ktoré sú úradné v mieste výskytu tohto objektu. Tak sa definície prekrývajú; akékoľvek endonymá, ktoré existujú v jazyku, ktorý nie je úradný, sú zároveň exonymami.

Autor článku nie je prvým členom UNGEGN, ktorý si toto prekrytie všimol. Zdôrazňovalo sa to v niekoľkých predchádzajúcich príspevkoch, najmä v minulých 10 rokoch zo strany členov regionálnej skupiny Východná, stredná a juhovýchodná Európa. Je to pravdepodobne preto, lebo najvýraznejšie príklady prekrytia v súvislosti s toponymami sa vyskytujú v rámci ich krajín alebo krajín priliehajúcich ku nim.

Niekoľko príkladov

V Rumunsku je jediným úradným jazykom rumunčina. Značná časť územia tejto krajiny je obývaná etnickými Maďarmi, ktorí tu žijú spolu s etnickými Rumunmi, ale z lingvistických dôvodov majú veľmi odlišný súbor toponým pre geografické objekty tejto oblasti. Tak napríklad maďarská komunita používa toponymá *Nagyszeben* a *Nagyvárad* pre mestá, ktoré v rumunčine poznáme ako *Sibiu*, resp. *Oradea*. Tieto maďarské názvy sú určite endonymá, vzhľadom na maďarskú komunitu, ktorá tu je dlho usadená, ale pretože maďarčina nie je v Rumunsku úradným jazykom, tieto toponymá sú (podľa definícií uvedených v *Slovníku*) zároveň exonymami. Podobne názvy týchto miest v nemeckom jazyku (*Hermannstadt*, resp. *Grosswardein*) používané tamojšou nemeckou komunitou, zahŕňajú obidve uvedené definície.

V štátoch bývalého Sovietskeho zväzu tiež vidno prekrývajúce sa toponymá podľa definícií súčasného *Slovníka*. Mestá geograficky také vzdialené ako *Buxoro* (Uzbekistan) a *Luhans'k* (Ukrajina), si uchovali veľké a funkčné ruské komunity, ktoré prirodzene naďalej používajú ruské toponymá *Bukhara*, resp. *Lugansk*. Ruské podoby sú teda endonymami, ale pretože ruština nie je úradným jazykom ani v Uzbekistane, ani na Ukrajine, musia byť zároveň definované (podľa definícií uvedených v *Slovníku*) ako exonymá.

Autor je presvedčený, že každé zo spomenutých toponým je v skutočnosti len endonymum, a že ich zahrnutie pod definíciu exonyma, ako sa uvádza v *Slovníku*, odhaľuje nedostatočnosť tejto definície.

Tiež by sa dalo uvažovať o Švajčiarsku ako o príklade krajiny, ktorá má viac ako jeden úradný jazyk. Súčasná definícia v *Slovníku* by nutne viedla k záveru, že (napríklad) všetky názvy vo francúzštine a nemčine sú endonymá v celej krajine. V skutočnosti to platí pre geografické objekty v blízkosti jazykovej hranice medzi nemčinou a francúzštinou; *Biel* a *Bienne* sú skutočné endonymá toho istého mesta. Ale sú názvy *Waadt* a *Soleure* tiež skutočnými endonymami popri *Vaud*, resp. *Solothurn*? V prvom prípade sa nevyskytuje výrazná nemecky hovoriaca populácia, v druhom zasa výrazná francúzsky hovoriaca populácia.

Z uvedenej diskusie zatiaľ vyplýva, že problém prekrytia sa vyskytuje preto, že súčasná definícia v *Slovníku* pre exonymum zahŕňa v súvislosti s jazykom(mi) slovo „úradný“, kým príslušná definícia endonyma nie. Ako by sa to mohlo napraviť?

Pridanie slova „úradný“ do definície endonyma by možno zabránilo jej prekrytiu s definíciou exonyma, ale v rozhodujúcej miere by nezmenilo postavenie endonym u všetkých toponým v jazyku, ktorý nie je v príslušnej oblasti úradný. *Nagyszeben* a *Lugansk* by sa stali len exonymami. Lákavejším návrhom, ako sa vyhnúť prekrytiu medzi definíciami, je odstrániť z definície exonyma slovo „úradný“. Keby sa radšej uvažovalo o jazykoch, ktorými sa reálne v danej oblasti rozpráva, než o tých, ktoré sú úradné, názvy *Nagyszeben* a *Lugansk* by sa stali endonymami. Na frankfurtskom medzinárodnom sympóziu GeoNames 2000 sa navrhla definícia, ktorá plne zodpovedá tejto požiadavke:

exonymum – geografický názov používaný v určitom jazyku pre geografický objekt, situovaný mimo oblasti, kde sa týmto jazykom hovorí a líšiaci sa svojou podobou od jazyka alebo jazykov oblasti, kde je geografický objekt situovaný.

Samotné odstránenie slova „úradný“ z definície exonyma tak, aby sa toto slovo nevyskytovalo ani tam, ani v definícii endonyma, však vedie k novým problémom. Ak by sa toto slovo odstránilo, obidve definície by záviseli výhradne od toho, ktorými jazykmi sa hovorí v oblasti, kde sa nachádza príslušný geografický objekt. Vzniká otázka: „kto nimi hovorí?“. Treba mať na pamäti, že jestvuje veľa miest a mestečiek so značnou dočasnou (migranti alebo sezónni obyvatelia) populáciou, ako je napríklad portugalská komunita, pracujúca v oblasti hotelových a zásobovacích služieb v Ženeve. Ak by sa úplne odstránilo slovo „úradný“, je tu možnosť, že portugalský názov pre Ženevu (*Genebra*) by sa mohol považovať za endonymum, keďže nepopierateľne ním hovoria Portugalci, ktorí tam dočasne bývajú.

Aby sa vylúčil tento scenár a určilo, ktoré jazyky sa (z nášho hľadiska UNGEGN) majú považovať za tie, ktorými sa v danej oblasti „hovoria“, treba stanoviť, ktoré jazykové komunity sú na takúto kategóriu oprávnené. Úradné jazyky by boli samozrejme ihneď oprávnené. Menšinové jazyky a národné jazyky, podľa definícií v *Slovníku*, sú zrejme tiež oprávnené zaradiť sa do tejto skupiny. Avšak ani jeden z týchto termínov nie je primeraný, alebo dostatočne komplexný, pre rámec našich súčasných požiadaviek. Je pravda, že napríklad maďarčina, resp. ruština sú v Rumunsku, resp. na Ukrajine ako celok jazyky menšín, ale reálne tvoria väčšinové jazyky na veľkej ploche relevantných oblastí v týchto krajinách. Niekedy sú menšinové jazyky jediné úradné jazyky, ako napríklad angličtina a afrikánčina v Južnej Afrike pred rokom 1994. Takže pre oblasť endoným/exoným sú termíny „menšina“ a „národný“ nevhodné.

Slovník nám tiež poskytuje definíciu „domáci jazyk“, a toto je možno presne ten termín, ktorý sa vyžaduje na vyjadrenie „oprávnený“ jazyk. Termín sa definuje v *Slovníku* takto:

jazyk, domáci – miestny jazyk na danom území.

Táto definícia zahŕňa všetky jazyky v danej oblasti, ktoré sú dostatočne významné na to, aby poskytli životaschopné endonymá. Takýto jazyk by teda bol jazykom z jazykovo odlišenej komunity, ktorá je v danej geografickej oblasti usadená už po niekoľko generácií a dala tejto oblasti výrazne rozšírené aktuálne používané toponymá vo svojom jazyku. Tento jazyk môže a nemusí byť úradný, menšinový alebo národný.

V každom prípade, je rozdiel medzi endonymom a exonymom jednoducho otázka jazyka? Zvyčajne to tak je, ale na príklade mesta *Aqtöbe* v Kazachstane vidno, že to tak nie je vždy. Tento názov je toponymom v kazašskom jazyku, a preto je nepopierateľne výhradne endonymom. Avšak ruský jazyk mimo Kazachstanu, v samotnom Rusku, naďalej používa starú ruskú formu. Názov *Akt'ubinsk*, ktorý sa už v Kazachstane nepoužíva, je dnes skutočne a výhradne exonymum. Krajina, ktorá je v mexickej španielčine známa ako *México*, je v kastíľčine známa ako *Méjico*. Preto je možné mať pre jeden geografický objekt v rovnakom jazyku osobitné endonymum a exonymum. Rozlišovanie endoným a exoným len podľa jazyka, aj keď zvyčajne takéto rozlišovanie stačí, sa teda niekedy môže ukázať ako nedostatočné. (Tiež je možné mať pre jeden prvok dve rôzne exonymá v rovnakom jazyku: napr. nemecké exonymá *Iglawa* a *Igel* pre rieku Jihlavu.)

Zostáva ešte posúdiť jednu dôležitú otázku pred tým, ako sa vrátíme k definíciám (definíciám) *Slovníka*. Ak „endonymum“ a „exonymum“ by podľa všetkého mali byť vzájomne sa vylučujúcimi termínmi, znamená to tiež, že dané toponymum by malo byť klasifikované ako jedno alebo druhé? Pri najnovších definíciách *Slovníka* je jasné, že to tak nie je. Podľa tohto *Slovníka*, zatiaľ čo všetky domáce názvy sú endonymá, domáce názvy, ktoré patria do

neúradných jazykov, sú zároveň exonymami. To znamená, ak v Rumunsku v 50. rokoch nejaký jazyk (maďarčina) stratil svoj úradný status, jeho toponymá sa stali exonymami. A naopak, ak (ako v Južnej Afrike r. 1994) niekoľko jazykov odrazu nadobudne oficiálny status, potom cez noc ich toponymá strácajú status exonym a stávajú sa výlučne endonymami. To určite nie je správne; toponymum je svojou povahou buď endonymum alebo exonymum. *Nagyszeben* je rovnako endonymom dnes ako ním bolo keď sa maďarčina tešila v rámci Rumunska úradnému statusu. Podobne *eGoli* bolo vždy zuluským endonymom pre *Johannesburg*; nezmenilo nejakým kúzlom cez noc svoj status, keď bola uzákonená ústava Juhoafrickej republiky z r. 1994.

Na záver autor navrhuje, aby termín *Slovníka* „domáci jazyk“ bol zavedený v rámci definície endonyma aj exonyma. Ďalej navrhuje, aby v definícii exonyma termín „úradný“ bol nahradený termínom „hovorený“.

Na ilustráciu uvádzame definície pojmov podľa *Slovníka* UNGEGN a navrhované definície. (Rozdiely medzi platnými a navrhovanými definíciami sú zvýraznené.)

Platná definícia:

endonymum – *názov geografického objektu v jednom z jazykov, používaných na území, kde sa tento objekt nachádza.*

Navrhovaná definícia:

endonymum – *názov geografického objektu v jednom z domácich jazykov, používaných na území, kde sa tento objekt nachádza.*

Platná definícia:

endonymum, štandardizované – *endonymum, ktoré schválila názvoslovná autorita.*

Navrhovaná definícia:

[Žiadna zmena.]

(Odporúča sa, aby toponymá, používané v medzinárodnej kartografii, boli štandardizovanými endonymami.)

Platná definícia:

exonymum – *názov, používaný v určitom jazyku pre geografický objekt, nachádzajúci sa mimo územia, kde tento jazyk má úradné postavenie, a jeho podoba sa líši od názvu, používaného v úradnom jazyku alebo jazykoch územia, kde sa tento geografický objekt nachádza.*

Navrhovaná definícia:

exonymum – *názov, používaný v určitom jazyku pre geografický objekt, nachádzajúci sa mimo územia, kde sa týmto jazykom hovorí, a jeho podoba sa líši od názvu, používaného domácim jazykom alebo jazykoch územia, kde sa tento geografický objekt nachádza.*

Platná definícia:

jazyk, domáci – miestny jazyk na danom území.

Navrhovaná definícia

[Žiadna zmena.]

Exonymá a UNGEGN: nešťastná história

Paul Woodman

S istotou možno povedať, že exonymá sa v UNGEGN roky netešili „najvyššej priazni“. Najmä v priebehu 70. a 80. rokov táto téma nenachádzala pochopenie a zaujímal sa k nej zväčša negatívny postoj. Práca skupiny mala vždy tendenciu smerovať k znižovaniu počtu exoným, vychádzajúc z toho, že tieto formy sú vo všeobecnosti nežiaduce, dokonca sú produktom kolonializmu a že ich odstránenie znamená „pokrok“. Ako príklad uveďme, že r. 1980 boli exonymá v jednom príspevku UNGEGN kritizované ako prekážka medzinárodnej komunikácie; ... „neprijemné prekážky v úsilí štandardizovať geografické názvy.“ A dokonca jeden člen UNGEGN počas 3. konferencie OSN r. 1977 triumfálne skríkol „Moja krajina zrušila exonymá!“.

Uvedené tvrdenie je jasné z rezolúcií, ktoré schválili konferencie OSN o exonymách. Zdá sa, že redukovanie exoným sa automaticky považuje za „dobrú vec“. Uvádzame príklady, ktoré nachádzame vo výňatkoch:

II/29: „Konferencia, ktorá uznáva, že je žiaduce obmedziť používanie exoným...“

IV/20: „Konferencia, ktorá berie na vedomie, že...sa dosiahol pokrok v znižovaní počtu exoným...“

IV/13: „Konferencia, ...ktorá berie na vedomie, že sa pokročilo v znižovaní počtu exoným v kartografii a príbuzných odboroch ...odporúča ďalšiu redukciu používania exoným...“

V rezolúciách konferencií sa ako mechanizmus, ktorý mal priniesť zníženie počtu exoným, neustále odporúčalo, aby jednotlivé krajiny zostavili zoznamy svojich existujúcich exoným, aby sa tie, čo sa prestali používať, mohli vyčiarknuť. Niekoľko krajín skutočne takéto zoznamy v priebehu niekoľkých rokov poskytlo, a r. 2001 sympóziu o geografických názvoch GeoNames v Berchtesgadene požiadalo o vytvorenie databázy všetkých existujúcich exoným. Ale je notoricky známe, že takéto zoznamy sa veľmi ťažko zostavujú, keďže každý expert má svoj osobný názor na to, čo tvorí súčasné exonymum v jeho jazyku, zakladajúci sa na faktoroch, ako sú napr. skúsenosť a generačná príslušnosť.

Na samom začiatku však rezolúcie OSN uznávali, že zníženie počtu samotných exoným nebolo na programe. Spočiatku sa akceptovalo, že vo všeobecnosti majú exonymá legitímnu úlohu:

II/28: „Konferencia, ...ktorá uznáva, že určité exonymá...tvoria živú a vitálnu súčasť jazyka...“

Cieľom bolo skôr zredukovať používanie exoným v oblasti medzinárodnej kartografie:

II/29: „Konferencia ...odporúča, aby sa v rámci medzinárodnej štandardizácie geografických názvov, používanie ...exoným...zredukovalo čo najviac a čo najrýchlejšie...“

Až neskôr, na 3., 4. a 5. konferencii OSN sa rozdiel medzi medzinárodnou a národnou kartografiou trochu zastrel. Samotné exonymá sa potom stali nežiaducimi. Tento postoj ale zasa nepresiahol 5. konferenciu v r. 1987, po ktorej je zaujímavé všimnúť si, že rezolúcií o exonymách ubúda. Možno pre to jestvuje celkom jasný dôvod. Obdobie do r. 1987 bolo svedkom éry, kde v niektorých krajinách bolo kartografické používanie exoným (povedané bez obalu) cenzurované. Malo to jasne politický dôvod; pre úrady v týchto krajinách obdobie po r. 1945, ale pred r. 1987, predstavovalo najlepšie zo všetkých politických svetov. Každý pripomienke minulých čias, ktorá by mohla byť spôsobená zastúpením (napríklad nemeckých exoným v Poľsku alebo poľských exoným v ZSSR, sa bolo treba vyhnúť.

V takej klíme mohol odborník UNGEGN, ktorý pochádzal zo stredoeurópskej krajiny, tvrdiť, že jeho krajina zrušila exonymá. Samozrejme, v jeho krajine sa stalo len to, že sa z kartografických publikácií odstránili exonymá. Zostali – a zostávajú – súčasťou národnej slovnej zásoby tak, ako všade inde.

Od 5. konferencie sa postoj UNGEGN k exonymám zmenil, najprv takmer nepostrehnuteľne, ale v posledných pár rokoch čoraz citeľnejšie. Pre posun tejto zmeny postoja boli kľúčové dve sympóziá o geografických názvoch, vo Frankfurte (r. 2000) a v Berchtesgadene (r. 2001). Regionálnej skupine holandsky a nemecky hovoriacich krajín UNGEGN sa podarilo na týchto seminároch podporiť prostredie, v ktorom mohlo dôjsť k otvorenej výmene názorov. Dôležitá bola najmä neformálnosť, vyvolaná v prostredí týchto seminárov, keďže téma exoným je nepopierateľne kontroverzná.

So zmenou tohto postoja v niekoľkých posledných rokoch, a dnes aj vytvorením pracovnej skupiny, určite nastala príležitosť pozrieť sa na exonymá novým pohľadom a posudzovať ich možno v priaznivejšom svetle. Zo všetkých tém, o ktorých sa diskutuje v rámci programov rokovaní UNGEGN, je táto téma jednou z najvýznamnejších, keďže je pravdepodobne jednou z najzrejmějších – a najspornejších – pre bežné publikum. Používateľ kartografických produktov sa môže zaoberať bez znalosti toponymických databáz alebo systémov latinizácie, ale hneď si všimne, či hlavné mesto Poľska sa píše ako Warszawa alebo Warsaw.

Kritériá na používanie exoným

Peter Jordan

Na pochopenie exoným treba zdôrazniť, že vznikli v dôsledku prirodzenej potreby:

a) často používané názvy z iných jazykov, ktoré sa ťažko vyslovujú, by sa mali upraviť v súlade s jazykom, do ktorého boli prevzaté – ľahko vysloviteľné názvy sa ľahšie zapamätajú, zlepšujú topografické vedomosti (hustotu mentálnej mapy), ľahko vysloviteľné názvy sa častejšie používajú, pri ich používaní nenastávajú žiadne pochybnosti, ich používanie podporuje topografickú presnosť komunikácie

b) táto požiadavka existuje pri všetkých kategóriách názvov, napr. pri názvoch nadnárodných podnikov a obchodných značiek alebo v turistike a existujú mnohé oblasti, v ktorých by nebolo múdre sa jej brániť – Shell: V Taliansku Monteshell, Spar: V Taliansku Despar, Suchard (exonymum, týkajúce sa výslovnosti), Nestlé, Uffici vo Florencii: „Offices“ v talianskych cestovných sprievodcoch pre anglofónnych turistov

Je mylný názor, že exonymá sú len výrazom imperialistických postojov. Platí to len pre niektoré historické obdobia a niektoré politické situácie.

Mal by sa nájsť uvoľnený, otvorený prístup k exonymám. Je nemožné, a napokon pre OSN nevýhodné, brániť sa v komunikácii prirodzenej potrebe.

Jestvujú však oblasti používania geografických názvov, v ktorých sú exonymá menej dôležité, alebo kde by sa im bolo treba celkom vyhnúť: V tomto zmysle navrhujem aj kritériá na používanie exoným:

Pri používaní exoným je veľmi dôležitá politická citlivosť. V každom prípade by naším cieľom malo byť zlepšenie komunikácie. Komunikácii sa nemá prekážať ani rigidnými alebo nepružnými princípmi (jeden názov pre jeden objekt), ani vyvolávaním politického odporu.

Kritériá, ktoré ovplyvňujú používanie exoným

Kritériá, súvisiace s objektom – dôležitý je samotný objekt, nie názov

Dôležitosť objektu:

- čím je objekt väčší a dôležitejší, tým častejšie sa názov používa,
- je veľmi pravdepodobné, že sa často používané názvy prispôbia jazyku prijímateľa,
- v prípade objektov, nachádzajúcich sa na jazykovom rozhraní, je písomné aj ústne používanie exoným nevyhnutné (Dunaj, Alpy).

Prírodný alebo kultúrny objekt:

- kultúrny objekt (mesto, sídlo, krajina) súvisí s určitou kultúrou (a jazykom) oveľa tesnejšie ako objekt prírodný, ktorý nerešpektuje štátne alebo jazykové hranice a veľmi často sa skladá zo špecifických a pôvodných termínov, ktoré si vyžadujú preklad,
- pri prírodných objektoch sa klasifikácie tiež odlišujú: „Západné Karpaty“ v Rumunsku a mimo Rumunska.

Priestorová vzdialenosť medzi objektom a prijímacím spoločenstvom:

- čím je vzdialenosť väčšia, tým je počet exonym menší,
- v Rakúsku miestne obyvateľstvo na rakúskej strane hranice dobre pozná aj exonymá malých miest v pohraničných oblastiach Slovinska, Maďarska, Slovenska a Česka; toto neplatí pre exonymá v Poľsku (ktoré sú zas dobre známe v Nemecku),
- rakúsky školský atlas musí uvádzať tiež exonymá malých lokalít v susedných krajinách, ale nie v Poľsku

Časová rovina objektu

- treba rozlišovať medzi objektmi existujúcimi v súčasnosti a historickými objektmi, ktoré v súčasnosti neexistujú,
- súčasné objekty majú vždy endonymum,
- historické objekty ako napr. historické štáty a provincie ako Rímska ríša, Byzantská ríša, Osmanská ríša, Habsburská ríša, Galícia (korunná krajina Habsburskej ríše), Tauria (Krym a pobrežie Azovského mora), tiež napr. staroveké archeologické náleziská a miesta vykopávok sčasti nemajú súčasné endonymum (maximálne historické endonymá: Imperium Romanum, Osmanli imperatorlugu), sčasti je súčasné endonymum irelevantné a nesúvisí s historickým objektom: dedina Hissarlik miesto starovekej Tróje; oveľa vhodnejšie je používať exonymum, ktoré v mnohých prípadoch zodpovedá historickému endonymu (Herculaneum atď.)

Kritériá, súvisiace s endonymami – slovo, jeho štruktúra a písmo sú relevantné

Jazyková štruktúra endonyma:

- je pravdepodobnejšie, že kompozitum, vrátane pôvodného názvu, sa bude používať ako exonymum, keďže pôvodný názov si vyžaduje preklad,
- špecifický názov bude musieť byť v mnohých prípadoch upravený (napr. z tvaru prídavného mena na tvar podstatného mena).

Písmo endonyma:

- transkribované endonymum nebude už člen komunity, od ktorej sa názov prevezme, vnímať ako endonymum (a môže byť stále klasifikované ako endonymum),
- preto zábrany pri zavádzaní exonyma nie sú silné.

Kritériá, týkajúce sa vzťahu medzi spoločenstvom darcu a spoločenstvom príjemcu

Vzťah medzi jazykom darcu a príjemcu z lingvistického hľadiska (vrátane 2. kritéria)

- čím sú význam a štruktúra endonyma pre hovoriaceho prijímacieho jazyka transparentnejšie a čím je preňho ľahšie správne ho vyslovovať, tým je potreba exonyma slabšia.

Kultúrny (iný ako lingvistický) vzťah medzi spoločenstvom darcu a spoločenstvom príjemcu

- čím sú minulé a terajšie kultúrne (a spoločensko-ekonomické) vzťahy medzi darcovskou a prijímacou komunitou užšie, tým viac exoným existuje a tým širšie je ich používanie.

Prestíž, komunikačná hodnota darcovského jazyka

- ľudia sú vždy náchylní participovať na prestíži jazyka, demonštrovať svoje jazykové znalosti,
- preto endonymá globálneho jazyka (ako je angličtina), úradného jazyka v niektorých oblastiach komunikácie (ako je francúzština v poštových službách), iných jazykov, ktoré majú v prijímačej komunite vysokú kultúrnu a historickú prestíž (ako je taliančina a španielčina v nemecky hovoriacich krajinách) sa ťažko nahradia.

Kritériá, súvisiace s médiami

Používané komunikačné prostriedky (dva extrémny)

- kartografické publikácie – technické médium pre početne pomerne obmedzených a vzdelaných adresátov, kde značky (nielen názvy) určujú polohu a rozsah objektu; pri interpretácii mapy výslovnosť nie je problémom, preto na mapách exonymá nie sú také dôležité. Avšak: niektoré mapy (atlasy) musia zodpovedať učebniciam, čo by mohlo byť pohnútkou pre používanie exoným.

Hovorená reč:

- výslovnosť je nanajvýš dôležitá, ide o otázku či sa bude vedieť vysloviť endonymum správne, alebo sa radšej zvolí bezpečný spôsob použitia exonyma,

- adjektívne formy a skloňovanie endoným znejú zvláštne (nie v angličtine, tam nie je rozdiel, ale napr. v nemčine),
- keď je použitie exonyma veľmi rozšírené: použitie endonyma môže vyvolať dojem, že človek predvádza svoju vzdelanosť (Budapest, Lisboa),
- veľa závisí od komunikačnej situácie – od osobného vzťahu k partnerovi, komunikačného zámeru.

Aktuálne podmienky používania média

- dôležité je, či sa exonymum bude používať hlavne mimo územia, z jazyka ktorého sa preberá, napr. publikácie so vzdelávacím účelom (školské učebnice, školské atlasy),
- alebo vnútri územia, z jazyka ktorého sa preberá, napr. publikácie, ktoré slúžia na orientáciu (cestné mapy, topografické mapy veľkých mierok, navigačné systémy).

Kritériá, súvisiace s úrovňou komunikácie

Formálny alebo neformálny charakter komunikácie

- vedecká (technická) komunikácia verzus všeobecná, verejný prejav verzus dvojstranná komunikácia.

Komunikačná atmosféra

- ak sa komunikuje s dobrým priateľom, nie je obava, že bude vyčítať nesprávnu výslovnosť,
- pri úradnom zasadnutí alebo skúške, kde je potrebné vyhnúť sa nejasnostiam spravidla v situácii, ak chce byť niekto obzvlášť zdvorilý, chce niekoho získať pre svoje záujmy, chce predísť vzniku zlého dojmu a nie si je istý osobným postojom svojho partnera, vyhne sa radšej používaniu exoným.

Kritériá, súvisiace s adresátmi

Jazykový rámec adresáta

- viacjazyčný alebo jednojazyčný,
- relevantné len pri neverbálnej forme komunikácie (napr. kartografickej),
- pri písomnej a ústnej komunikácii sa používa vždy jeden špecifický jazyk (napr. teraz s vami komunikujem v angličtine, aj keď ste viacjazyční adresáti),
- pri kartografickej komunikácii – akonáhle sa však mapa obracia na členov viac ako jedného jazykového spoločenstva, musí sa vyhýbať exonýmám.

Endonymá/exonymá a systémy písania

Peeter Päll

Resumé prednášky, prednesenej vo Frankfurte nad Mohanom v marci 2000 na druhom medzinárodnom sympóziu o geografickom názvosloví. Predkladá sa ako návrh na zmenu rezolúcie OSN o štandardizácii geografického názvoslovia.

V *Slovníku toponymických termínov OSN používaných pri štandardizácii geografického názvoslovia (Slovník)* sa pod heslom „exonymum“ uvádza, že úradné latinkou písané endonymum Moskva miesto názvu Москва nie je exonymum, ako aj názov Beijing v pinyin, kým Peking je exonymum.

Niekoľko praktických úvah, ktoré poukazujú na problém definície endonymá/exonymá z hľadiska druhu písma.

1. V súčasnosti existujú jazyky s nelatinkovými systémami písma, ktoré nemajú oficiálne systémy prepisu do latinky alebo majú viacero vzájomne si konkurujúcich systémov. Podľa definície by v prvom prípade endonymá mohli byť zastúpené formou názvu v pôvodnom písme, všetky ostatné formy by mali byť exonymá. V druhom prípade by boli viacnásobnými endonymami.
2. Niektoré „úradné systémy prepisu do latinky“, ktoré prijalo OSN, sa vo svojej vlastnej krajine nestali úradnými a používajú sa len v obmedzenej miere. V takých prípadoch endonymá predstavené úradne polatinčenými formami majú malú praktickú hodnotu.
3. Nie je jasné, ako definovať endonymá/exonymá pre jazyky, ktoré používajú nelatinkové systémy písma. Ako by asi vyzeralo čínske exonymum?

S cieľom vyhnúť sa aspoň praktickým ťažkostiam pri zostavovaní možných zoznamov exoným, navrhuje sa dodatok rezolúcie III/19 (1977), obsahujúci tri kategórie názvov, ktoré by sem nemali byť zahrnuté (exonymá, ktoré sa od úradného názvu líšia len vynechaním, pridaním alebo zmenou diakritického znamienka alebo člena; exonymá, ktoré sa od úradného názvu líšia skloňovaním alebo odvodením; exonymá, ktoré vznikli prekladom pôvodného názvu). Štvrtou kategóriou by mali byť názvy, ktoré sú konvertované z podoby v pôvodnom písme pomocou aktuálne platného súboru pravidiel. Slová „aktuálne platný“ by mali vylúčiť názvy, ktoré sú tradične prekladané do zastaraných systémov prepisu do latinky (francúzsky *Chang-hai* za „Shanghai, nemecky *Hoagho* za „Huang He“, anglické *Kashgar* za „Kaxgar“, atď.).

Tento dodatok necháva otvorenou otázku, či sú takto konvertované názvy exonymá alebo nie. Keď ruský *Нижний Новгород* je polatinčený na *Nižnij Novgorod* (v systéme OSN), určite to nie je exonymum. O tom, či ostatné v súčasnosti používané latinizované názvy

v rôznych jazykoch (napr. anglický Nizhniy Novgorod, estónsky Nižni Novgorod, francúzsky Nijni Novgorod, nemecký Nishnij Novgorod) možno považovať za exonymá, by sa dalo diskutovať (autorovi tohto textu sa vôbec nezdajú byť „pravými exonymami“), ale aj tak by nemali figurovať v zoznamoch anglických, estónskych, francúzskych či nemeckých exonym.

Exonymá vs. endonymá – lingvistický pohľad na určovanie hraníc medzi nimi

Milan Harvalík

Aj keď jedna z možných klasifikácií toponým rozdeľuje geografické názvy na exonymá a endonymá (ako napr. *Flushing* – anglické exonymum, *Vlissingen* – holandské endonymum, *Wenedig* – nemecké exonymum, *Venezia* – talianske endonymum, *Paříž* – české exonymum, *Paris* – francúzske endonymum), v niektorých prípadoch podoba toponým neurčuje jasne, do ktorej skupiny dané toponymum patrí.

Problémy vznikajú predovšetkým v prípadoch, keď podoba pôvodného toponyma a jeho exonymná podoba v jazyku, ktorý ju preberá, sa nelíšia po grafickej stránke, takže rozdiel medzi nimi sa môže (ale nemusí) stať evidentným na fonetickej úrovni (ako napr. *Nice* vo francúzštine a v češtine). Tieto tzv. „fónické (zvukové) exonymá“ dokumentujú najnižšiu úroveň udomácnenia tohto názvu v jazyku, ktorý ho preberá.

Za predpokladu, že písomná forma endonym a príslušných fónických exonym sa nijako nelíšia, bežný užívateľ zvyčajne nevníma exonymá ako zdomácnené formy cudzích toponým. Z hľadiska systému jazyka nemožno takúto teóriu akceptovať. Jazykovedci pracujú s predpokladom, že integrácia názvov do preberajúceho jazyka sa deje rôznymi prostriedkami, na úrovni vrstiev konkrétneho jazyka. Je zrejmé, že ak názov, prevzatý z cudzieho jazyka sa má včleniť do preberajúceho jazyka – čo je nutná podmienka jeho fungovania v bežnej komunikácii, príslušný geografický názov sa musí nejako upraviť. Môžeme dokonca povedať, že hoci to vo všetkých prípadoch nemusí byť jasné, každý cudzí geografický názov je v určitej miere prispôsobený fonetickej, gramatickej, syntaktickej štruktúre preberajúceho jazyka, bez ohľadu na to, či sa bude používať ústne alebo písomne.

Je zrejmé, že presnosť fonetickej reprodukcie geografického názvu podlieha určitým obmedzeniam, spôsobeným predovšetkým skutočnosťou, že jazyk, do ktorého sa názov preberá, nemá všetky fonémy spoločné s jazykom, z ktorého sa názov preberá. Je ťažké si predstaviť podobný jazyk, ktorý by umožňoval ideálnu adaptáciu. Začlenenie exonyma do systému jazyka prebieha na rôznych jazykových úrovniach (fonologickej, morfolologickej, slovotvornej a lexikálno-sémantickej) a nezáleží na tom, v čom sa domáca forma názvu odlišuje od svojej pôvodnej formy. Rozsah, v ktorom sú exonymá z formálneho hľadiska

prispôsobené princípom jazyka, do ktorého sa názov preberá, nie je primárnym kritériom na ich jazykovú klasifikáciu, ale len pomôckou na rozloženie ich rôznych typov či kategórií do celého súboru exonym daného jazyka. V istom zmysle je každé cudzie toponymum začlenené do preberajúceho jazyka už z dôvodu jeho používania mimo pôvodného jazyka.

Ak máme rozdeliť toponymá na exonymá na jednej strane a na endonymá na strane druhej, nemôžeme fónické exonymá ignorovať. Musíme opustiť formy pravopisu alebo výslovnosti názvu, sú bez významu pre hodnotenie geografického názvu a jeho umiestnenia v kategórii exonym a uvedomiť si, že stupeň úpravy cudzích geografických názvov je v podstate viac-menej (alebo úplne) druhoradá záležitosť, ktorá sa riadi princípmi daného jazyka s cieľom zjednodušiť fungovanie takto vytvorených exonym v systéme jazyka. Z toho vyplýva, že je v poriadku klasifikovať všetky formy geografických názvov, používané v inom jazyku než je ten, na území ktorého pomenovaný objekt leží, ako exonymá.

Exonymá: štrukturálna klasifikácia a nový prístup

Paul Woodman

Exonymá si zaslúžia nový prístup zo strany UNGEGN, pretože môžu zohrať dôležitú úlohu v súčasnej toponymii. Možno ich klasifikovať skôr štrukturálne ako podľa etymológie.

Vytvorenie pracovnej skupiny pre exonymá poskytuje príležitosť pozrieť sa na exonymá novým pohľadom, čo je moment, o ktorom sa v rámci UNGEGN často diskutovalo, ale doteraz bez možností podrobnejšej analýzy, akú poskytuje pracovná skupina.

Okruhy problémov, ktorými by sa pracovná skupina mohla zaoberať:

- a) definícia termínu „exonymum“ a príbuzných termínov v *Slovníku toponymických termínov OSN používaných pri šandardizácii geografického názvoslovia (Slovník)* s odporúčaniami príslušnej pracovnej skupine zodpovednej za tento dokument,
- b) hľadiská, na základe ktorých sa v rámci skupiny UNGEGN doteraz o téme exonymá uvažovalo,
- c) podrobný prieskum samotných exonym, ktorý sa neobmedzí na definíciu zo *Slovníka*, ale bude sa zaoberať aj otázkou, čo tvorí – a čo netvorí – pravé exonymum, a náležitým miestom exonym v súčasnej toponymii.

Témy v rámci uvedených bodov (a) a (b) tvoria témy osobitných štúdií autora tohto príspevku. Na tomto mieste nás zaujíma téma bodu (c).

Exonymum je toponymum vypožičané zvonka, a v jazyku inej krajiny (to znamená v prijímacom jazyku; aplikovanie „darcovského princípu“ na exonymá je výraz, ktorého časti si protirečia). Príkladmi sú anglické názvy miest Warszawa a München; miestne názvy

v krajinách, kde angličtina nie je domácim jazykom. Exonymá zvyčajne vznikajú v dôsledku pokusov vyjadriť cudzie toponymá formou a pravopisom, ktorý je v súlade s charakterom jazyka príjemcu. V prípade angličtiny to znamená napríklad bez zastúpenia nosoviek a v písomnej forme bez diakritických znamienok. Väčšina exonym tohto typu je ustálená, do prijímacieho jazyka prenikali v rôznych situáciách v priebehu viacerých stáročí.

Pri väčšine exonym sa vo väčšej či menšej miere dajú rozpoznať pôvodné endonymá (napr. *Warsaw*/Varšava namiesto *Warszawa*; *Munich*/Mníchov namiesto *München*). Aj tam, kde sa nedajú hneď rozpoznať (ako je to v prípade názvu *Leghorn* namiesto Livorno), môže to byť jednoducho preto, lebo reflektujú výslovnosť toho endonyma, ktoré sa používalo v čase vzniku daného exonyma. Niektoré exonymá sú možno ťažšie rozpoznateľné (ako napr. *Salonica* namiesto Thessaloníki) preto, že do prijímacieho jazyka boli včlenené cez tretí jazyk (v tomto prípade z gréčtiny do angličtiny cez španielčinu). Dosiaľ uvedené príklady sa týkajú sídel v rámci jednej zvrchovanosti; tieto exonymá existujú, pretože sú užitočné pre prijímací jazyk. Existujú však, samozrejme, aj situácie, kde exonymá sú viac ako užitočné; sú v skutočnosti potrebné pre určité významnejšie mapové prvky (ako napr. Alpy) ktoré majú zdieľanú suverenitu, kde používanie jedného z dostupných endonym môže naznačovať pripísanie jednej samostatnej suverenity celému mapovému prvku. Exonymá sú tiež potrebné pre tie hlavné mapové prvky (ako napr. Atlantický oceán), ktoré sú mimo akejkolvek suverenity. Diskusia v tomto príspevku sa obmedzuje na exonymá, ktoré súvisia s mapovými prvkami v rámci jedinej suverenity.

Exonymá počas svojej existencie tvoria nescudziteľnú súčasť slovnej zásoby prijímacieho jazyka. Ale už predošlý odsek demonštruje jednu zo základných charakteristík mnohých exonym. Ani *Leghorn* ani *Salonica* sa dnes v angličtine nepoužívajú, s výnimkou určitých historických kontextov. Tu sa ukazuje, že časom exonymá môžu z prijímacieho jazyka vymiznúť. Pozoruhodným príkladom takéhoto javu je *Peking*, pevne ustálené exonymum pre veľmi významné mesto, ale exonymum, ktoré (v Spojenom kráľovstve) v priebehu posledných dvoch dekád takmer vymizlo. Ak exonymá môžu v prijímacom jazyku vzniknúť a neskôr sa z neho zasa stratiť, možno sa dá uvažovať o tom, že disponujú určitým životným cyklom. A ak jestvuje takýto životný cyklus, potom by sme sa nemali priveľmi znepokojovať, keď v našej súčasnosti príležitostne vzniknú nové exonymá.

Zatiaľ sa táto štúdia zaoberala niečím, čo by sme mohli pomenovať **jednoduché exonymá** (*Slovník* definuje jednoduché toponymum ako také, ktoré „sa zvyčajne skladá len z jedného špecifického komponentu“). Keďže sa vzťahujú hlavne na sídla, ich podoba je zvyčajne jednoduchá, čo zasa odráža jednoduché endonymá. Hoci môžu podliehať istému životnému cyklu, ich podoby sú však počas ich trvania v podstate stabilné. Aj keď sú v podstate neoficiálne, zohrávajú v toponymii základnú úlohu. Najmä v národnej kartografii

v publikáciách menších mierok, ako aj v tých, ktoré sú určené pre deti, sú to často exonymá, ktoré sú zvolenými toponymami. Exonymá môžu byť potrebné aj v texte, kde povaha prijímacieho jazyka si môže vyžadovať formu exonyma. „I went to Moskva“ v bežnom anglickom texte znie ťažkopádne a snobsky.

Niektorí experti pokladajú za schodné pri uvažovaní o exonymách oddeliť kartografiu od textu a obmedziť smernice UNGEGN jedine na kartografiu. V praxi sa to dá ťažko realizovať, pretože veľmi často sa mapa a text majú dopĺňať, a zvyčajne sa kvôli ľahkému vyhľadávaniu informácií vyžadujú zhodné toponymá. UNGEGN v skutočnosti uznáva úzku vzájomnú súvislosť medzi kartografiou a textom v širokom význame názvu svojich toponymických smerníc: *Toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel*.

Zložitejšia, v porovnaní s jednoduchými exonymami, je otázka **zložených exonym**. Ide o exonymá, ktoré vznikli zmenou zloženého toponyma (zvyčajne toponyma, obsahujúceho špecifickú a všeobecnú časť), zvyčajne preložením všeobecnej časti toponyma. Zložené exonymá sú menej stabilné a predvídateľné, pretože do určitej miery závisia na momentálnom nápade konkrétneho prekladateľa. Kým endonymum *Pulau Bangka* sa bude pravdepodobne dôsledne prekladať ako *ostrov Bangka (Bangka Island)*, endonymum *Cerro Cabaraya* sa môže stať *Cabarayským štítom (Cabaraya Peak)* alebo *Cabarayským vrchom (Mount Cabaraya)*. Keďže tu existuje zrejmé nebezpečenstvo nechceného rozširovania toponým, dokonca aj v rámci jedného prijímacieho jazyka, môžeme povedať, že takáto prekladateľská prax je nežiaduca. Nemôžeme však z toho vyvodiť, že by sme sa zloženým exonymám mali úplne vyhnúť. Niektoré príklady berieme tak prirodzene, že si zriedka uvedomujeme, že používame exonymá. Jeden taký príklad je *Pankisi Gorge*, keďže endonymum *Pankisis Kheoba* znie v bežnom anglickom texte úplne nevhodne. Toto je samozrejme tiež príklad toho, ako vzniká exonymum; až do nedávnych politických udalostí by sme sa s ním vôbec nestretli, možno s výnimkou vysoko odborných textov. Podobne je nepraktické používať endonymum *Viloyati Mukhtori Kūhisoni Badakhshon* pre to, čo väčšina užívateľov pozná (dokonca v angličtine) v ruskej forme *Gornyy Badakhshan*, alebo v nejakej jej modifikácii. Podobne ako Salonica v bode 3, toto exonymum sa k nám dostalo cez tretí jazyk (v tomto prípade cez ruštinu).

V predchádzajúcom texte sa uvádza, že zvyčajne sa prekladá všeobecná časť endonyma. Vo všeobecnosti sa uznáva, že pokusy o prekladanie špecifických častí sú nebezpečné a nevhodné. Môže to viesť k značne nežiadúcemu rozšíreniu toponým a môže to mať za následok strašné chyby (napríklad preklad *Île du Roi* názvu *King Island*, čo je v skutočnosti ostrov pomenovaný podľa istého pána Kinga). Niekedy však na to, aby exonymum dávalo jazykový zmysel, si špecifická časť endonyma vyžaduje aspoň úpravu. Platí to najmä vtedy, ak je endonymum v ohýbanej (skloňovanej/časovanej) forme; napríklad

Verkhoyanskiy Khrebet a *Moskovskaya Oblast*. Ak účelom exonyma je vytvoriť formu, ktorá má zmysel v príjemcovom jazyku, potom možno ťažko ospravedlniť hybrid, ako napr. *Verkhoyanskiy Range* a *Moskovskaya Region*. Skutočne anglická forma by si vyžadovala špecifickú časť v nominatíve: *Verkhoyansk Range*; *Moscow Region*. Tu sa zmenili obe časti každého endonyma; výsledkom je čiastkové exonymum v prvom príklade a skutočné exonymum v druhom.

Podľa autorovho názoru sa v predchádzajúcich bodoch tejto štúdie uvažuje o celej škále pravých exonym. Väčšina ďalších typov toponým sú v skutočnosti endonymá alebo variácie endonym. Toto hľadisko však je nepochybne sporné vzhľadom na jednu z kategórií toponým, definovanú ako exonymum v rezolúcii III/19 konferencie OSN, a to sú: toponymá, líšiacie sa od oficiálneho názvu vynechaním, pridaním alebo zmenou diakritického znamienka.

Samozrejme platí, že napríklad absencia diakritického znamienka vytvorí toponymum, ktoré je v rozpore s náležitým endonymom. Napísať *Asuncion* namiesto *Asunción* je naozaj chyba. Čo je horšie, ignorovanie diakritického znamienka by dokonca mohlo mimovoľne vytvoriť osobitné pravé toponymum: *Brežany* písané ako *Brezany* nie sú len nesprávne, tvoria korektné endonymum celkom odlišného geografického objektu s osobitnou etymológiou. Predsa ak je *Asuncion* exonymum, čo je potom *Assomption* – francúzsky preklad tohto toponyma, používaný na francúzskych mapách? Posledná forma je skutočne pravé exonymum, ako sú všetky preložené endonymá (so všetkými rizikami prekladu). Naopak, *Asuncion* nie je preklad; dokonca to vôbec nie je zámerne vytvorené toponymum. Rozhodne to nie je nič viac ako nepresne napísané endonymum. Autor by rád poznamenal, že nazývať *Asuncion* exonymom devaluje skutočný význam tohto termínu.

To nás privádza k otázke písania latinkou. Mení použitie systému písania latinkou endonymum na exonymum? Peeter Päll vo svojom príspevku, ktorý v rámci GeoNames 2000 odznel pod názvom *Vytvárajú systémy prepisu do latinky exonymá?* presvedčivo argumentoval, že nie. Aplikácia akéhokoľvek vedecky správneho systému prepisu do latinky na endonymum, ktoré nie je písané latinkou, len znova vytvára pôvodné endonymum v inej legitímnej podobe (hoci nie oficiálne). Tento systém nemusí schváliť OSN; môže to byť systém BGN/PCGN, francúzsky systém, nemecký systém, atď. Na pomenovanie hlavného mesta Čečenska sú vhodné endonymá *Groznyj* aj *Groznyy*, keďže obidve sa korektne pokúšajú prostredníctvom vedecky správneho systému prepisu do latinky (v tomto príklade systém GOST 1983 schválený OSN, resp. systém BGN/PCGN) uchovať pôvodnú podobu. Tento argument funguje aj opačne. Napríklad písanie latinkou písaných endonym čínskymi alebo japonskými znakmi alebo ruskou azbukou nevytvára exonymá. Pokiaľ znaky čo najpresnejšie zodpovedajú podobe endonyma, potom táto podoba znaku zostáva

endonymom. Ak by to tak nebolo, každé cudzie toponymum v čínskom alebo ruskom atlase by bolo exonymum, čo určite nie je schodný návrh.

V súvislosti s písaním latinkou treba uviesť ešte ďalšiu vec. V britských médiách sa hlavné mesto Čečenska prepisuje ako *Grozny*, čo nevyplýva priamo z použitia systému prepisu do latinky. Ale aj v tejto podobe to určite nie je exonymum; je to variantné endonymum, vyplývajúce z použitia žurnalistickej licencie na správnu latinkovú podobu. Iste, je to nepresné endonymum, no predsa len je to endonymum. V UNGEGN došlo v minulej dekáde k veľmi zaujímavému vývoju, ktorý sa týka navrhnutého systému prepisu do latinky pre ukrajinčinu, predloženého 18. zasadaniu UNGEGN r. 1996. Ten konkrétne umožňuje používať paralelný zjednodušený súbor tvarov v latinke napr. v žurnalistických kontextoch, kde vedeckú presnosť možno obetovať v prospech jednoduchosti. Z tohto dôvodu všetky ukrajinské spôsoby pravopisu typu „*Grozny*“ by boli prípustnými endonymami. Najväčším prínosom takejto možnosti je, že bráni nadmernému rozširovaniu endoným dosiahnutím štandardizácie zjednodušených variantov.

Jednou z príčin, prečo sa otázka exoným netešila priaznivému prijatiu v programoch UNGEGN, je, že pre mnohých expertov slovo „exonymum“ vyvoláva ducha kolonializmu. Na 3. konferencii OSN r. 1977 jeden expert problém vysvetlil veľmi osobitne; preňho boli exonymá koloniálnym zneužitím, ktoré diktovali skupiny, ktoré nerozumeli jeho krajine. Je to spravodlivá poznámka? V skutočnosti exonymá vznikli rovnako prostredníctvom obchodných kontaktov ako z politických dôvodov, určite však platí, že s nimi treba zaobchádzať citlivo. Napríklad sa ukázalo, že anglické exonymum *Mecca* je neprijateľné pre mnohých arabských expertov, ktorým nevyhovuje žiadna modifikácia toponyma svätého miesta *Makkah* a ktorí si tiež možno uvedomujú, že „*Mecca*“ je názov reťazca herní v Spojenom kráľovstve. Predsa však táto podoba zostáva zaužívaným anglickým exonymom a stále sa s ňou stretávame v mnohých anglických textoch určených výlučne pre anglických čitateľov.

Príklad miestneho názvu *Mecca* ilustruje potrebu kultúrnej citlivosti. Ale história 20. storočia v Európe nás nabáda, aby sme citlivo posudzovali exonymá aj z politickej stránky.

Záverečné poznámky

Exonymá majú v toponymii svoje legitímne miesto. Praktickosť a realizmus nám dovoľujú používať ich vo vhodných kontextoch. Ale skôr ako pomocou zaužívaných etymologických klasifikácií sa na ne môžeme pozrieť priamo štrukturalistickým spôsobom.

Môžu mať životný cyklus; nemali by sme sa príliš znepokojovať kvôli vzniku nových exoným, keďže zároveň niektoré zanikajú. Exonymá vznikajú v dôsledku prirodzených požiadaviek, a nie je vhodné posudzovať ich dogmaticky alebo autoritatívne.

Exonymá by sa mali definovať relatívne úzko; zahrnutie pravopisných chýb a do latinky prepísaných názvov znehodnocuje v definícii skutočný význam tohto termínu.

Ale aj keď sú exonymá do určitej miery prirodzeným „právom“, musí sa k nim pristupovať citlivo, s ohľadom na ostatných. A pre účely medzinárodnej kartografie sú to skôr úradné endonymá ako exonymá, ktoré poskytujú preferované toponymá.

Zaobchádzanie s geografickými názvami vo viacjazyčných oblastiach

Milan Orožen Adamič

V mnohých krajinách sveta stojíme zoči-voči zmiešanej národnostnej štruktúre, ktorá sa musí dôkladne preštudovať a spracovať. Geografické názvy sú veľmi citlivé a treba s nimi zaobchádzať opatrne. Výmena skúseností a spolupráca odborníkov na všetkých úrovniach by bola pre značným prínosom. Uvádzame slovinskú prax pri používaní názvov v dvojjazyčných oblastiach.

Krajiny sveta – entity všetkých typov neustále stoja pred mnohými problémami a zložitými politickými situáciami. Toto všetko sa často odráža v používaní geografických názvov. Pre súčasný svet je v popredí úsilie o vytvorenie tzv. národných štátov. V skutočnosti je to úsilie realizovať myšlienku: jeden národ, jeden štát. Silne to podporuje potreba rešpektovania ľudských práv. Ide však o veľmi zložitý a časovo náročný proces a v mnohých krajinách sveta, žiaľ, má ďaleko k svojmu naplneniu. Život ide ďalej a geografické názvy sú tu a naďalej sa používajú vo veľkom rozsahu.

Každá entita na svete je konfrontovaná s týmito skupinami geografických názvov:

1. názvy vnútri štátnych hraníc, najčastejšie používané v hlavnom úradnom jazyku,
2. geografické názvy vnútri štátnych hraníc v jednom alebo viacerých jazykoch, ktoré sú iné ako hlavný štátny/národný jazyk,
3. geografické názvy jednej alebo viacerých entít, v pohraničnej oblasti alebo jazykových ostrovoch v susedných krajinách (mimo materskej krajiny),
4. „čisté“ exonymá, zvyčajne názvy vo vzdialenejších geografických oblastiach Zeme,
5. cudzie názvy

Geografické názvy uvedené v bode 1 a 2 sú bezpochyby čisté endonymá a ostatné sú exonymá. Niektorí odborníci sú toho názoru, že názvy uvedené pod číslom 3 sú tiež endonymá. Technicky vzaté, tieto názvy sú bezpochyby exonymá, pretože sú geograficky umiestnené mimo územia materskej krajiny. Mohli by sme sa k týmto názvom správať ako k endonymám, sú však exonymami s osobitným postavením. Treba tiež zdôrazniť, že by mohli byť označené ako „nestále“ geografické názvy. Tieto geografické názvy často nie sú dobre zdokumentované, čo by sa malo v budúcnosti zlepšiť. Takmer každá krajina môže na

svojom území aj mimo neho vyhľadať všetky typy geografických názvov. Bolo by to na prospech všetkým entitám a dobré pre spolunažívanie susedných krajín, keby experti na zemepisné názvy tieto problémy starostlivo spracovali. Veľmi by pomohli špeciálne geografické slovníky. Výmenou informácií medzi susednými krajinami by sa experti mohli postupne priblížiť k štandardizácii týchto „nestálych“ geografických názvov.

Skôr či neskôr je každá krajina nejakou prinútená urobiť niečo v záujme vyriešenia týchto problémov. Je to neľahká a náročná úloha, hlavne kvôli jej komplexnosti. Vždy ide o reciprocitu medzi susednými krajinami. Geografické názvy sú len jedným z mnohých aspektov bilaterálneho vzťahu. Žiaľ, je to často kritická otázka, pretože sa s ňou v každodennom živote môže stretnúť každý. Jednou z kľúčových úloh organizácií pre národnú štandardizáciu je pomáhať pri tvorbe a procese rozhodovania o narábaní s geografickými názvami. Mnohé z východoeurópskych hraníc, ktoré bývali takmer hermeticky uzavreté, sú teraz preč a s čoraz rozsiahlejším procesom globalizácie sa tieto problémy rýchlo menia.

Geografické názvy sú úzko prepojené s faktami týkajúcimi sa populácie. Geografické názvy tak vo veľkej miere závisia od prírodných a spoločenských podmienok určitého regiónu, a je známe, že charakteristiky populácie sa môžu rýchle meniť. Najdôležitejšími prvkami sú fakty o populácii (vrátane údajov o počte narodení, úmrtí, imigrantov a emigrantov) a štruktúre populácie (v prvom rade pohlavie, vek, národnosť, jazyk, náboženstvo, vzdelanie, zamestnanie a politika). V polovici 19. storočia žil na území dnešného Slovinska asi 1 milión ľudí a o sto rokov neskôr milión a pol. Medzi r. 1961 a 1991 sa počet obyvateľov zvýšil z 1 591 532 na 1 965 986, t.j. o 23,5%, alebo v priemere o 7,1% ročne. Podľa sčítania ľudu r. 1991 hustota zaľudnenia v Slovinsku bola 97 obyvateľov/km². Vzhľadom na rozmanitosť regiónov Slovinska je hustota zaľudnenia podľa regiónov nepravidelná. Panónske regióny sú obývané najhustejšie a hornaté dinárske regióny najmenej. Migrácia populácií je demografický proces, ktorý od najdávnejších čias odráža ekonomické, politické, národné, náboženské a kultúrne pomery. Počas mnohých rokov, najmä medzi r. 1880 a 1960 bolo Slovinsko krajinou, z ktorej obyvatelia v minulosti emigrovali, najprv zväčša do Severnej Ameriky, Južnej Ameriky a neskôr aj do Austrálie a západnej Európy.

Po 2. svetovej vojne sa objavila nová forma emigrácie – pohyb obyvateľstva, hľadajúceho zamestnanie v rozvinutých krajinách západnej, strednej a severnej Európy. V rovnakom čase sa objavila masová imigrácia z ostatných častí bývalej Juhoslávie spolu s rozsiahlou vnútornou migráciou do Slovinska v rámci bývalej Juhoslávie.

Občan Slovinskej republiky je osoba so slovinským občianstvom a trvalým pobytom v Slovinsku. Cudzí občan v Slovinskej republike je:

- osoba s cudzím občianstvom a povolením na trvalý alebo prechodný pobyt v Slovinsku, ktorá si zaregistrovala svoje bydlisko v Slovinsku,
- osoba s cudzím občianstvom a platným pracovným povolením alebo obchodným vízom, ktorá si zaregistrovala svoj prechodný pobyt v Slovinsku,
- osoba bez pevne zavedeného občianstva alebo bez občianstva, ktorá mala občianstvo bývalej Juhoslávie, Československa, Sovietskeho zväzu alebo nejakých iných krajín, ale má trvalý alebo prechodný pobyt v Slovinsku.

Etnická príslušnosť znamená byť členom národnej alebo národnostnej skupiny. V súlade s ústavnými princípmi rovnosti národov alebo národnostných skupín, osoba má právo deklarováť svoju národnostnú príslušnosť.

V Slovinsku sa používa, podľa posledných spracovaní, asi 2400 variácií cudzích geografických názvov. V slovinskej verejnosti sa na túto tému rozvinula pomerne živá diskusia. Na jednej strane je skupina, ktorá je presvedčená, že počet „preložených“ názvov by mal byť vyšší. Na druhej strane je koncepcia relatívne malej, ale neustále rastúcej skupiny, skladajúcej sa prevažne z odborníkov (geografov, geodetov), ktorí sa neustále usilujú o opačný princíp len malého počtu prekladov, čiže poslovinčenia geografických názvov. Ak existuje slovinská verzia geografického názvu, musí sa písať jasne zrozumiteľným spôsobom. Slovinská forma názvu musí byť v zátvorkách alebo písaná menším, odlišným typom písma. Z týchto dôvodov sa v súčasnosti pracuje na rozsiahlom miestopisnom zozname slovinských cudzích geografických názvov.

Miestna politická situácia, faktor času a mnohé iné skutočnosti sa musia dôkladne spracovať. Situácia vo svete sa neustále mení (počet ľudí, hovoriacich určitým jazykom) a názvoslovná komisia by tiež mala na týchto zmenách pracovať. Národné komisie nesmú zabúdať na citlivosť týchto otázok. Očakávajú sa dobré rozhodnutia, založené na rozsiahlych diskusiách. V záujme splnenia tejto úlohy by národné komisie mali byť informované o exonymách na území svojej jurisdikcie. Je teda potrebné vytvoriť rozsiahle medzinárodné zoznamy exoným.

Miznutie exoným

Pavel Boháč

Definovanie exoným spôsobuje permanentný zmätok v terminológii štandardizácie geografických názvov. Mnoho rokov o tomto probléme často diskutovali členovia UNGEGN. Tiež sa spomenul na pôde Komisie pre geografické názvoslovie v Prahe, ktorej členovia

chcú vypracovať zoznam českých exonym a ponúknuť svoje výsledky verejnosti. Všetky podobné zoznamy vydané u nás v minulosti postupne zastarali.

Podľa odhadu existujú tisícky českých exonym. Koľko z nich Česi poznajú? A koľko z nich používajú pri komunikovaní? Ako hovoriaci (píšuci) exonymám rozumejú a ako ich odlišujú od endonym? Obávam sa, že odpoveď by bola skôr smutná než optimistická. Vydavatelia máp a atlasov vo všeobecnosti preferujú endonymá a úspešne znižujú počet exonym. Českí turisti sú zvyknutí hľadať na mape svoje ciele tak, ako keby české exonymá neexistovali. Učitelia naďalej zanedbávajú v škole zemepis ako vyučovací predmet, takže mladí vôbec nerozlišujú medzi názvami ako *Trento* a *Taranto*, *Main* a *Mainz*, *Genève* a *Genova*, *Trier* a *Trieste*, *Konstanz* a *Constanța* či dokonca *Constantinopolis*. Pre všetky uvedené názvy existujú v češtine aj exonymá, čo chápanie ešte komplikuje.

Prax publikovania zoznamov geografických názvov zmätok ešte stupňuje. Encyklopedický ústav Akadémie vied Českej republiky vydal r. 1993 Geografický topografický slovník. Čínske hlavné mesto bolo v tejto knihe uvedené ako „Peking/Pej-ťing/Beijing“ bez akéhokoľvek vysvetlenia. Len odborníci vedia, že tieto tri názvy v uvedenom poradí znamenajú (medzi)národné exonymum, český fonetický prepis a prepis metódou prevodu čínskych znakov do latinky. Heslá v slovníku sú zaradené bez pravidiel. Tak napríklad „Aachen/Cáchy“ znamená endonymum/české exonymum, „Anglie/England“ znamená to isté obrátene, „Alexandrie/Iskandrija“ predstavuje exonymum/fonetický prepis a „Halab/Aleppo“ to isté vice versa. Heslo „Athína/Athénai/Athény“ ukazuje historickú formu fonetického prepisu z gréčtiny.

Nečudo, že exonymá sa postupne vytrácajú z používania. Pomáha však tento proces lepšiemu chápaniu geografických názvov? S kladnou odpoveďou sa dá súhlasiť, ak sledujeme situáciu na medzinárodnej úrovni. Miznutie exonym na národnej úrovni komunikácii skôr škodí. Po prieskume dvojstranného porozumenia vybraných dvojíc exonymum/endonymum na vzorke respondentov a vychádzajúc z predpokladu, že počet exonym, vydaných v školských atlasoch, bol v posledných 15 – 20 rokoch stabilný, získali sa české exonymá z územia strednej Európy, ktoré sa vyskytujú v široko distribuovanom Školskom atlase sveta. Výsledkom úsilia bol zoznam 175 exonym geografických objektov, nachádzajúcich sa v tejto oblasti, vrátane Poľska, nemecky hovoriacich krajín, krajín Beneluxu, severného Talianska, Slovinska, Maďarska a francúzskeho, chorvátskeho, srbského, rumunského, ukrajinského a bieloruského pohraničia.

Výber názvov niektorých miest a endonymické formy zo zoznamu sa predložili respondentom, ktorí mali do jednoduchej českej vety doplniť názvy v podobe, akú poznajú.

Výsledný štandard vedomostí ukázal pomerne malú znalosť exoným. Žiaľ, počet respondentov bol príliš malý, aby presne vystihol cieľ prieskumu. Nazhromaždený rozsah vedomostí je len orientačný, bez nároku prezentovať ho ako výsledok riadneho výskumu. Zoznam obsahoval názvy 53 dôležitých miest z územia strednej Európy. Z nich je známych len 16 exonymických podôb a len o 11 z nich sa dá povedať, že sa píše bez pravopisných chýb. V záujme udržania týchto exoným sú dôležité mnohé vlastnosti a atribúty názvov a mapových prvkov. Trend je tiež ovplyvnený frekvenciou ich výskytu v komunikácii. V blízkej budúcnosti niektoré exonymá postupne vymiznú, ak sa v podstatnej miere prestanú používať v českých médiách.

Typy exoným v slovinskom jazyku

Drago Kladnik

Geografické názvy – regionálne, administratívne, miestne názvy, názvy vodstiev, reliéfu, miestnych lokalít – sú jedinečné duchovné, kultúrne, spoločenské, historické, jazykové a politické indikátory. Dajú sa z nich rozpoznať mnohé charakteristické prírodné a spoločenské črty minulosti a prítomnosti konkrétnych obývaných alebo neobývaných oblastí našej planéty. Jednou z ich základných charakteristík sú jazykové varianty, ktoré sa často neobmedzujú len na rozmanitosť používaných slov, ale sú tiež písané rôznym písmom. Preto sa nemá a tichá krajina lepšie otvára pre toho, kto rozumie nielen jazyku prírodných charakteristík, ale vie tiež preniknúť do hĺbok pôvodného názvoslovnia. Problematika exoným odráža aj vzťah konkrétneho národa k svetovým udalostiam a aspekty vývinu jazyka.

Na jednej strane používanie exoným (a slovinských endoným v susediacich krajinách) sa stáva čoraz bežnejším vďaka nevidanej expanzii informačnej technológie, kým na druhej strane smerovanie ku konzistentnému písaniu takýchto názvov v ich pôvodnej forme, alebo nanajvýš vo forme prepisu je čoraz silnejšie. Tým by sa zanedbalo dávne dedičstvo slovinského jazyka, ktorý má bohatú tradíciu v používaní početných názvov.

Narábanie s exonymami v slovinskej ortografii

Jedným z hlavných pravidiel slovinskej ortografie je, že jednoslovné cudzie geografické názvy, úradne písané latinkou, si spravidla ponechávajú pôvodnú podobu (napr. Massachusetts, Cagliari, Köln). Napriek tomu zdomácnili tieto typy názvov:

- názvy samostatných štátov, ako aj mnohé federálne štáty a dôležité, veľké územia (napr. Poľska za Polska, Japonska za Nippon, Škotska za Scotland, Kalifornia za California, Frizija za Friesland, Provansa za Provence, Kašmir za Kashmīr),

- názvy kontinentov, niektorých známych ostrovov a polostrovov, (napr. Afrika za Africa, Antarktika za Antarctica, Korzika za Corse, Havaji za Hawaii, Peloponez za Pelopónnisos, Jukatan za Yucatán),
- názvy oceánov, morí, dôležitých riek a niektorých väčších jazier (napr. Pacifik za Pacific Ocean, Baltik za Baltic Sea, Bospor za Karadeniz Boğazi, Donava za Danube, Misisipi za Mississippi, Amazonka za Rio Amazonas alebo Solimóes, Titikaka za Lago Titicaca),
- názvy veľkých pohorí, dôležitých vrchov (napr. Pireneji za Pyrenees, Himalaja za Himalayas, Kilimandžaro za Kilimanjaro, Anapurna za Annapurna, Daulagiri za Dhaulāgiri),
- názvy niektorých známych miest (napr. Pariz za Paris, Lizbona za Lisboa, Krakov za Kraków, Edinburg za Edinburgh, Jeruzalem za Jerusalem, Džakarta za Jakarta).

Pravidlá pravopisu sa nezaoberajú púšťami (napr. Sahara za Ṣahrā, Atakama za Atacama, Karakum za Karakumy). Ďalej odporúča, aby sa cudzie jednoslovné geografické názvy z princípu neprekladali (ako dve zo zriedkavých výnimiek uvádzame Nizozemska za Nederland a Bodenske jezero za Bodensee), namiesto niektorých cudzích názvov máme svoje vlastné endonymá (napr. Dunaj za Wien, Carigrad za Istanbul, Benetke za Venezia, Reka za Rieka; do tejto skupiny tiež možno zahrnúť štát Nemčija za Deutschland), ktoré sa nachádzajú hlavne v susedných krajinách.

Podľa pravidiel pravopisu sa viacslovné geografické názvy zväčša prekladajú ako celok, ak sa skladajú z pôvodne všeobecných komponentov, inak sa prekladajú len tie časti názvov, ktoré sú všeobecné.

Túto skupinu tvoria:

- názvy samostatných štátov (napríklad Združene države Amerike za United States of America, Srednjeafriška republika za Centrafrique, Nova Zelandija za New Zealand),
- názvy niektorých federálnych útvarov a spolkových krajín (napríklad Spodnja Avstrija za Nieder Österreich, Novi južni Wales za New South Wales, Daljni vzhod za Far East),
- názvy častí pevniny (napríklad Nova Gvineja za New Guinea, Kanarski otoki za Islas Canarias, Božični otok z Christmas Island, Sveta Helena za Saint Helena, Iberski polotok za Península Ibérica, Rt dobrega upanja za Cape of Good Hope),
- hydronymá (napríklad Atlantski ocean za Atlantic Ocean, Vzhodnokitajsko morje za East China Channel, Otrantska vrata za Strait of Otranto, Hormoška ožina za Strait of Hormuz, Ženevsko jezero za Lac Lemán, Veliko medvedje jezero za Great Bear Lake, Reka svetega Lovrenca za St. Lawrence River, Rumena reka za Hoang He, Železna

vrate za Portille de Fier, Viktorijini slapovi za Victoria Falls, Sueški prekop za Suez Canal),

- názvy tvarov zemského povrchu – hory, doliny, roviny, nížiny, púšte (napríklad Skalno gorovje za Rocky Mountains, Vrh zmage za Pyk pobedy, Golanska planota za Golan Heights, Etiopsko višavje za Ethiopian Plateau, Zahodnosibirsko nižavje za Zapadnosibirska ravnina, Libijska puščava za Aš Šahrā' al Lībīyah, Veliki vzhodni Erg za Grand Erg Oriental),
- názvy niektorých miest (Frankfurt na Majni za Frankfurt am Main, Dunajsko Novo mesto za Wiener Neustadt, Severni Kartum za Al Khurṭūm Bahrī).

V niektorých viacslovných geografických názvoch sa všeobecné komponenty neprekladajú (napríklad New York, New Delhi, Rio de Janeiro, San Francisco, Ciudad de México).

V slovinčine existuje určitý rozpor medzi pravidlami pravopisu a odporúčaniami expertov UNGEGN, pokiaľ ide o používanie exoným. Každá štandardizácia často znamená zúženie, sprísnenie a porušenie starých pravidiel, čo sa vníma skôr ako tienistá stránka tohto problému než usporiadanie a systematizácia, ktoré by mohli pomôcť pri technickej stránke písomného a ústneho prejavu a byť tak na prospech jazyku. Exonymá pokrývajú široké spektrum a možno ich rozdeliť na úplne cudzie exonymá a úplne zdomácnené exonymá, samozrejme s variantmi, ktoré sa nachádzajú niekde medzi uvedenými možnosťami. Pri zdomácňovaní geografických názvov je ťažké zaviesť platné pravidlá, ktoré pokryjú všetky možnosti. Je potrebné zvážiť:

- funkciu a úlohu medzinárodných svetových atlasov,
- funkciu domácich školských atlasov,
- funkciu vedeckých diskusií a článkov,
- funkciu médií a bulvárnej tlače, kde sú pravidlá používania exoným veľmi uvoľnené.

Aspekty rozvoja používania exoným

Napriek relatívne dlhej, vyše storočnej a bohatej tradícii slovinský súbor exoným nie je koordinovaný. Ich používanie nie je zjednotené, vyskytuje sa dosť rozdielov. Je silne ovplyvnené rôznymi „expertmi“, ktorí nemajú o tejto téme dosť vedomostí. Nepoznajú význam exoným ani tradíciu ich používania a gramatické pravidlá. Spomedzi rôznych typov exoným sú úradne štandardizované len názvy štátov. Názvoslovie svetových máp a atlasov ich editori tiež orientujú smerom ku komerčnému využitiu v rámci väčších vydavateľstiev. Ich úsilie zvyčajne vymedzuje vyhládka na trhovú úspešnosť projektu. Princípy zdomácňovania zemepisných názvov znamenajú viac ako rôzne prístupy podľa rôznych druhov atlasov (všeobecné atlasy, školské atlasy, cestné atlasy, námorné atlasy). Zdomácňovanie exoným

je oveľa rozšírenejšie v každodennom používaní, kde veľmi dôležitú úlohu hrá literatúra a žurnalistika. V poslednom desaťročí s príchodom globalizácie, počítačov a rozširovaním moderných informačných technológií sú tendencie používať endonymá čoraz silnejšie, čo má vplyv na bohatú tradíciu slovinčiny.

Pri zdomácnovaní cudzích geografických názvov existuje niekoľko dôležitých etáp, ktoré závisia od rôznych vzťahov slovinčiny k politickej, hospodárskej a kultúrnej realite sveta. Od začiatku sú jasne badateľné panslavistické tendencie. V tomto období (druhá polovica 19. storočia) boli mnohé geografické názvy na národnostne zmiešaných územiach a v ich blízkosti spravidla písané v jednom zo slovanských jazykov; medzi nimi zvlášť dôležitú úlohu mali čeština, slovenčina a poľština. Neskôr zosilnel vplyv germanizácie a po prvej svetovej vojne nadobudla dôležitosť srbčina a jej prostredníctvom nepriamo ruština. Pred druhou svetovou vojnou a počas nej vzrástol vplyv taliančiny. Po vojne začal prevládať vplyv angličtiny, čo je zvlášť výrazné v období informačnej globalizácie.

V dôsledku týchto skutočností sa vyskytujú exonymá, ktorých používanie bolo v minulosti veľmi rozšírené, ale dnes sú takmer úplne zabudnuté a zostávajú súčasťou historického jazykového dedičstva (napríklad Inomost za Innsbruck, Solnograd za Salzburg, Monakovo za München, Turin za Torino, Novi York za New York). Na druhej strane existujú exonymá, ktoré sa už v praxi nepoužívajú, ale stále sa uvádzajú ako príklady v slovinskej gramatike (napríklad Čikago za Chicago, Filadelfija za Philadelphia, Sisek za Sisak). Sú tu tiež exonymá s dvoma rôznymi zdomácnenými formami, kde staršie podoby z 19. a začiatku 20. storočia boli takmer úplne zmenené na novšie podoby (napríklad Rona namiesto staršieho názvu Rodan za Rhône, Firenze namiesto staršieho Florenca za Firenze). Zaujímavý je prípad dánskeho hlavného mesta København, v súčasnosti písaného v pôvodnej podobe, ale len prednedávnom sa vo všeobecnosti používal názov Kopenhagen, ktorý bol prevzatý ako nemecké exonymum. Sú tu tiež geografické názvy z neslovanských jazykov na území bývalého Sovietskeho zväzu, ktoré Slovinci ako slovanský národ stále používajú v ruskej alebo porušenej podobe (napríklad Taškent za Toškent, Ašhabad za Ašgabat, Kišinjev za Chišinău, Kijev za Kyjiv).

Pri analýze sa spracúvajú len exonymá písané odlišným písmom, ale rozdiely možno pozorovať tiež vo výslovnosti. Je tu dosť početná skupina cudzích geografických názvov, ktoré sa píšu vo svojej pôvodnej forme, aj keď slovinská výslovnosť je odlišná. Túto odlišnosť možno vnímať v nominatíve, ešte výraznejšia je však pri skloňovaní.

Zoznam exoným v slovinčine na internete

Z vypracovaného zoznamu, ktorý obsahuje celú škálu cudzích geografických názvov (asi 5000 názvov, vrátane variantov) a bol zostavený na základe indexov šiestich najnovších svetových atlasov, na internete je k dispozícii len skrátaná a aktualizovaná verzia (asi 300 názvov). Obsahuje exonymá a niektoré endonymá zo susedných krajín, ktorých používanie je povinné alebo prinajmenšom odporúčané.

K výsledkom vypracovaného zoznamu sa má pristupovať ako k pracovnej verzii, preto treba urobiť ďalšie vyhodnotenie, predovšetkým vyčerpávajúci gramatický prehľad. Kvôli lepším výsledkom sa musí dôkladne preštudovať pôvod mnohých geografických názvov, najmä tých, ktorých význam je nejasný.

Pri prepise pôvodných geografických názvov sa vyskytujú rôzne typy transkripcie. Väčšina rozdielov sa objavuje u arabských, iránskych a gréckych názvov, ako aj u názvov z územia bývalého Sovietskeho zväzu, kde prepis názvov do úradných jazykov novovytvorených štátov je ešte zriedkavý a nepresný. V nejasných prípadoch sa uvádzajú obidve verzie názvu, keďže človek, pokiaľ nie je expert, ťažko určí, ktorá z verzii je vhodnejšia. Niekoľko rôznych názvov sa uvádza tiež v prípadoch, kde historické názvy sídel sa v priebehu času zmenili; zdomácnená podoba sa zvyčajne odvodzuje od jednej z týchto podôb.

Zoznam jazykov, v ktorých sú písané pôvodné podoby geografických názvov, je zostavený na základe znalosti charakteristík jednotlivých jazykov a vzhľadom na úradné jazyky jednotlivých krajín. Viacjazyčné podoby názvov sú písané v rôznych jazykoch len tam, kde je to možné. Platí to pre krajiny s rôznymi národnostnými skupinami, pre väčšie regióny, väčšie pohoria a rieky, ktoré pretekajú viacerými krajinami, a samozrejme, pre moria. Názvy oceánov nie sú uvádzané viacjazyčne, ale len v angličtine a francúzštine; platí to tiež pre názvy kontinentov a väčších regionálnych jednotiek, ktoré sú výnimočne tiež písané v jazyku, ktorý je na danom území dominantný.

Kvôli príslušnej identifikácii treba k zdomácnenému exonymu pridať pôvodný názov, spolu s jazykom pôvodného názvu a triedou podľa obsahu. Trieda názvu definuje triedu exoným vzhľadom na svoju dôležitú popisnú charakteristiku. V zjednodušenej verzii sú sem tiež zahrnuté pevniny, regióny, historické regióny, administratívne jednotky, historické administratívne jednotky, sídla, historické sídla, časti sídel, oronymá, kontinentálne hydronymá, námorné hydronymá, formy pobrežného reliéfu, terény, iné kategórie (t. j. krasové jaskyne, delty, nádrže, dopravné tepny, atď.)

Napokon sa ponúka odhad vhodnosti používania názvu (vo vypracovanom Zozname cudzích geografických názvov v slovinčine je rozdelenie na päť tried, z ktorých sú na internete k dispozícii len typy A a B):

A – používanie týchto názvov je povinné (napr. Belgija za Belgicko, Havana za La Habana, Nil za Nile),

B – používanie týchto názvov sa odporúča (napríklad Caprivijev pas za Caprivi Belt, Črna Volta za Black Volta, Viktorijina dežela za Victoria land, Galapašku prag za Galapagos Rise),

C – používanie týchto názvov sa odporúča menej (napríklad Nanking za Nanjing, Prydzov zaliv za Prydz Bay, Velika ribja reka za Great Fish River, Diamantna puščava za Diamond Desert),

D – použitie týchto názvov sa neodporúča alebo nie je potrebné (napríklad Doverska vrata za Dover Strait, Indijska puščava za Indian Desert, Krimske gore za Krims'ke hori, Natronsko jezero za Lake Natron),

E – použitie týchto názvov je nevhodné (napríklad Aleksandrova zemlja za Zemlja Aleksandry, Velika revnina za Great Plains, Češki zaliv za Češkaja guba, Lyonski zaliv za Golfe du Lion, reka Snake za Snake River).

Typológia exoným

Po preskúmaní rozsiahleho materiálu a jeho klasifikácii vzhľadom na stupeň a spôsob zdomácnenia sa vykryštalizovalo dvanásť rôznych kategórií typov názvov, z ktorých prvá pozostáva fakticky z exoným. Štvrtá, ôsma, deviata a desiatá kategória sú vnútorne heterogénne a môžu byť ďalej rozdelené na samostatné skupiny. Pri navrhovaní kategorizácie sa použila kombinácia druhu, spôsobu a stupňa zdomácnenia. Jednotlivé kategórie sa uvádzajú nižšie s typickými príkladmi názvov zo zoznamu. Doteraz bola vypracovaná jediná typológia exoným.

01 slovinské názvy – názvy, ktoré pravdepodobne pochádzajú z nášho jazyka a ktoré sa zasa môžu stať základom na tvorbu súčasného názvu v cudzích jazykoch. Platí to najmä pre názvy miest, ktoré sa nachádzajú bezprostredne pri slovinských hraniciach.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	NÁZOV TRIEDY	TYP NÁZVU
Gradišče	Gradisca d'Isonzo	tal.	sídlo	01-A
Gradec	Graz	nem.	sídlo	01-A
Bela	Vellach	nem.	rieka	01-A

02 preložené exonymá – táto skupina zdomácnených názvov zahŕňa úplné preklady. Tieto exonymá už nie sú pôvodné úradné názvy v zmysle slovného základu, ale len z obsahového hľadiska. Pri takýchto názvoch sa tiež stretávame s celkovo a čiastočne prevzatými cudzími slovami a slovnými základmi veľmi zdomácnených geografických názvov.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVU	TYP NÁZVU
Antili	Antillas/Antilles	špan/angl.	ostrovná forma reliéfu	02-A
Bajkalsko jezero	ozero Bajkal/Dalai-Nur	rus./burj.	kontinentálne hydronymum	02-A
Nova Zelandija	New Zealand	angl.	štát	02-A

03 preložené koloniálne exonymá – názvy v tejto skupine sú tiež preložené, avšak z jazykov bývalých koloniálnych mocností (okrem týchto jazykov sa tiež používajú tradičné domáce jazyky) alebo ide o geografické názvy vytvorené kolonistami. Také sú tiež všetky názvy bývalých kolónií. Vo všeobecnosti sa koloniálne názvy odlišujú od pôvodných domácich názvov do tej miery, že sa v nich už vôbec nedajú rozpoznať. Do tejto skupiny patria ruské názvy z územia bývalého Sovietskeho zväzu, ktoré nemajú zmysluplné paralely v pôvodných domácich jazykoch.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVU	TYP NÁZVU
Albertov Nil	Albert Nile	angl.	kontinentálne hydronymum	03-B
Beli rt	Râs Nouâdhibou/Cap Blanc	arab./franc.	forma pobrežného reliéfu	03-B
Obala popra	Grain Coast	angl.	forma pobrežného reliéfu	03-B
Sevansko jezero	ozero Sevan	rus.	kontinentálne hydronymum	03-B

04 prevzaté alebo čiastočne preložené exonymá – v tejto skupine sú názvy, ktorých obsah v slovinčine sa mierne líši od pôvodného prepisu kvôli lepšiemu chápaniu; exonymá, ktoré boli skrátené alebo zjednodušené v zdomácnenej podobe; exonymá, ktoré boli prispôbené popisu lokality kvôli lepšiemu chápaniu; exonymá, ktoré sú len čiastočne preložené a môžu byť tiež čiastočne zdomácnené; exonymá, ktoré si (zbytočne) v sebe uchovali cudzie výrazy.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVU	TYP NÁZVU
Aralsko jezero	Aral'skoje more	rus.	kontinentálne hydronymum	04-A
Azori	Açores/Ilhas dos Açores	port./port.	ostrovná forma reliéfu/administratívna jednotka	04-A
Orinoko	Rio Orinoco	špan.	kontinentálne hydronymum	04-B

05 zdomácnené exonymá – v tejto skupine názvov s vynechanými osobitnými písmenami a diakritickými znamienkami (okrem toho sa zmenilo aspoň jedno ďalšie písmeno pôvodného prepisu) a názvy so zdomácneným slovným základom (čo je zriedkavejší jav) alebo zdomácnené prípony (táto forma je častejšia). V niektorých prípadoch sú zdomácnené

prípony aj slovný základ. Zdomácnenie môže byť výsledkom transliterácie alebo transkripcie. V tejto veľkej skupine, ktorá je pre slovinské geografické názvoslovie pomerne dôležitá, existuje tiež veľa historických geografických názvov, medzi ktorými vystupujú do popredia názvy z obdobia klasického staroveku.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Bagdad	Baghdād/Bagdād	arab./arab.	sídlo	05-A
Delos	Dhilos/Dilos	gréč./gréč.	ostrovná forma reliéfu	05-A
Loara	Loire	franc.	kontinentálne hydronymum	05-A

06 čiastočne zdomácnené exonymá – táto skupina je menšia a patria do nej názvy, ktoré nie sú úplne odvodené podľa pravidiel zdomácňovania cudzích názvov. Môžu mať nadbytočné písmená, uchovať si samohlásky na miestach, kde by sme predpokladali spoluhlásky, majú nezvyčajné kombinácie samohlások, alebo, ak ide o zložené podstatné mená, majú zdomácnenú len jednu časť názvu. Do tejto skupiny patria tiež niektoré exonymá, ktoré sú nesporne zdomácnené, ale ich zdomácňovanie nie je v súlade s pôvodnými transkripciami; to sa musí pripísať primárne tradičným prvkom v domacom názvosloví.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Beludžistan	Baluchistān	urdu	región	06-B
Gvineja Bissau	Guiné-Bissau	port.	štát	06-A
Saška-Anhalt	Sachsen-Anhlat	nem.	administratívna jednotka	06-B

07 minimálne zdomácnené exonymá – táto skupina zahŕňa názvy, v ktorých boli vynechané len osobitné písmená a diakritické znamienka. Táto skupina nie je veľmi veľká.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŮVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Bogota	Bogotá	špan.	sídlo	07-B
Osaka	Ōsaka	jap.	sídlo	07-B
Sevastopol	Sevastopol'	rus.	sídlo	07-B

08 zdomácnené koloniálne exonymá, exonymá prevzaté alebo zdomácnené v minulosti, alebo exonymá z jedného zo slovanských jazykov – táto mimoriadne rôznorodá skupina podčiarkuje pôvod v minulosti tých slovinských názvov, ktoré nemajú veľmi hlboké spojenie s dnešným pôvodným názvom v nekoloniálnom jazyku. Do tejto skupiny patria aj koloniálne exonymá, ktoré zdomácneli. Mnohé exonymá majú svoj pôvod v názvosloví klasického staroveku. Pôvod niektorých exonym možno vysvetliť len pomocou

znalosti týchto názvov v iných slovanských jazykoch; je otázne, ako dlho ešte bude vhodné brať ich ako východisko zdomácnenia v našom jazyku.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŔVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Aljaska	Alaska	angl.	správna jednotka/prírodná oblasť	08-A
Kišinjav	Chišinău/Kišinev	mold./rus.	sídlo	08-B
Solun	Thessaloníki	gréc.	sídlo/správna jednotka	08-A

09 exonymá zdomácnené alebo prevzaté z jednej z viacjazyčných foriem názvu – táto skupina zahŕňa názvy regiónov, riek, jazier a vrchov, ktoré sa nachádzajú na území viacerých krajín alebo území niekoľkých národností, hovoriacich rôznymi jazykmi. Existujú tiež príklady, kde má geografický objekt niekoľko rôznych názvov v rámci tej istej krajiny. Tieto exonymá boli prevzaté z jednej z rôznych podôb názvu a mohli tiež byť zdomácnené z jedinej podoby pôvodného názvu; ktorá to je, možno rozpoznať z vyššieho stupňa korešpondencie medzi slovinskou a pôvodnou transkripciou názvu.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŔVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Amur	Amur/Heilong Jiang	rus./čín.	kontinentálne hydronymum	09-B
Cape Town	Cape Town/Kaapstad	angl./afr.	sídlo	09-B
Finska	Suomi/Finland	fín./švéd.	štát	09-B

10 prevzaté koloniálne exonymá alebo exonymá z jazyka veľkej susednej krajiny – táto skupina exonym zahŕňa dve hlavné podskupiny. Jednou je podskupina prevzatých koloniálnych exonym, písaných ako pôvodné formy názvov v koloniálnych jazykoch, ktoré však sa môžu takmer nerozoznateľne líšiť od názvov dnešných úradných jazykov. V niektorých prípadoch sa koloniálne názvy uvádzajú vedľa úradných názvov, kým v iných prípadoch nie, ale možno ich nájsť v atlasoch v anglickom jazyku. Druhá, menej početná podskupina zahŕňa porušené exonymá z oblasti bývalého Sovietskeho zväzu, ktoré sa v slovinčine dlho používali. Avšak spolu s nezávislosťou týchto krajín a s používaním iných jazykov sa ich úradné názvy zmenili, niekedy až natoľko, že tradičná podoba názvu sa už vôbec nedá rozpoznať. V takýchto prípadoch by bolo lepšie uchovať si predchádzajúce podoby; situácia je však iná v prípade menších a menej známych geografických objektov, pre ktoré môžeme prevziať pôvodné názvy.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PŔVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Borneo	Kalimantan	indon.	ostrovná forma reliéfu	10-B
Ganges	Ganga/Ganges	hindu/angl.	kontinentálne hydronymum	10-A
Taškent	Toškent/Taškent	uzbec./rus.	sídlo	10-B

11 zložené exonymá, v ktorých ľavá časť v slovinčine je všeobecné podstatné meno a pravá vlastné meno – napriek zdanlivej uniformite táto veľká skupina exonym je vnútorne dosť rôznorodá. Podľa niektorých názorov nejde o skutočné geografické názvy, keďže všeobecné podstatné meno má len vysvetľujúcu funkciu; iní definujú všeobecný názov ako súčasť vlastného mena, čo sa označuje začiatočným veľkým písmenom. Aby sme sa vyhli omylom, ku ktorým v našej praxi dochádza dosť často, pri písaní všeobecného podstatného mena sme použili malé písmeno pre celú skupinu. Vlastné mená na pravej strane možno písať v pôvodnej podobe; môžu byť tiež v rôznom stupni zdomácnené alebo prevzaté z koloniálnych foriem pôvodných názvov alebo preložené či prevzaté.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PÔVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
globel Vitjaz	Vityaz Depth	angl.	forma podmorského reliéfu	11-B
gora Nashville	Nashville Seamount	angl.	forma podmorského reliéfu	11-B
zaliv Sirta	Khalij Surt	angl.	morské hydronymum	11-B

12 umelé exonymá – v tejto skupine slovinská forma názvu sa nijako zmysluplne nezhoduje s pôvodným názvom, alebo pôvodný názov je taký, že ho miestni ľudia nepoznajú ani nepoužívajú v každodennom živote na označovanie geografických objektov. Niektoré názvy lepšie odrážajú hlavné charakteristiky prvku. Takéto exonymá často označujú veľké regionálne jednotky a názvy, ktoré pozorovateľom zo vzdialených krajín jasnejšie odhaľujú popis základných charakteristík určitého prvku a jeho lokalizácie. V tejto skupine sú tiež niektoré názvy, ktoré sú v skutočnosti chybné, ale sú už tak pevne zakorenené v každodennom používaní, že im môžeme pripísať charakter náhradných názvov; sú však tiež zaujímavé niektoré názvy, ktoré sa určite používajú, ale ktorých názvoslovie nie je v súlade so situáciou v určitom špecifickom regióne.

SLOVINSKÝ NÁZOV	PÔVODNÝ NÁZOV	JAZYK	TRIEDA NÁZVOV	TYP NÁZVOV
Amazonsko nižavje	Selvas	port.	prírodný región	12-B
Moskovska kotlina	Meščera	rus.	oronymum	12-B
Vzhodne Alpe	Ost Alpen/Alpi Orientali	nem./tal.	oronymum	12-A

NÁZVOSLOVNÉ INFORMÁCIE

Vydal Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky
v Geodetickom a kartografickom ústave Bratislava. Zostavil
Sekretariát Názvoslovnej komisie ÚGKK SR. Vyšlo v r. 2004

ISSN 1335-0528